

УДК 371.124: 376.36

**ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ
ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ**

А.І. Каплієнко

*аспірантка,**Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

У статті окреслено проблемні питання формування професійної готовності майбутніх логопедів до діяльності в умовах інклюзії. Висвітлено сучасне наукове уявлення про феноменологію «готовність педагогічних працівників». На основі інтегративного підходу виділено структурні компоненти готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності. Підкреслено специфіку роботи вчителя-логопеда в умовах інклюзії. Охарактеризовано деякі аспекти щодо практико-орієнтованої підготовки майбутніх логопедів до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Ключові слова: *професійна готовність, інклюзія, логопед, спеціальна освіта, компетентність.*

Нове ставлення українського соціуму до дітей з особливими освітніми потребами, сприяння їхній соціалізації та інтегруванню в суспільство викликає необхідність державної підтримки та законодавчого забезпечення умов для розвитку інклюзивної освіти.

Відповідно до тенденції гуманізації суспільства в Україні розробляються та затверджуються нормативно-правові документи щодо впровадження інклюзивної освіти (зокрема, Концепція розвитку інклюзивної освіти (Наказ МОН №912 від 01.10.10 року [3]), Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» № 1324 – VII від 5 червня 2014 року). Відтак потрібні зміни у підготовці кадрів до роботи в закладах спеціальної освіти. Відповідальність за забезпечення необхідних умов для дітей з мовленнєвими порушеннями покладена передусім на педагога-логопеда. Діагностика, корекція і навчання таких дітей потребує від фахівця із спеціальної освіти різнобічної ґрунтовної підготовки з медицини, психології, лінгвістики, педагогіки тощо.

В останні роки помітно зріс інтерес до проблеми підготовки спеціалістів корекційної освіти. Дефіцит кадрів у цій галузі вимагає перегляду підходів до професійної підготовки педагогів спеціальних навчальних закладів. Готовність до професійної педагогічної діяльності здебільшого розглядається науковцями (Н. Кічук, Л. Кондрашова, А. Ліненко, О. Мороз, О. Пехота, В. Сластьонін, Г. Троцько, Т. Лесіна та ін.) як складне соціально-педагогічне явище, що містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості і систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій.

Проблематиці підготовки логопедів до професійної діяльності присвячені роботи вітчизняних учених: О. Гопіченко, М. Савченко, Л. Смирнової, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет, Р. Юрової. Питання про підвищення якості підготовки майбутніх учителів-дефектологів до реалізації різних функцій професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладів у своїх працях торкалися В. Бондар, С. Миронова, Н. Пахомова, К. Островська, В. Тищенко, Д. Шульженко, А. Шевцов. Ресурси компетентнісного підходу як концептуальної основи оновлення змісту підготовки майбутніх логопедів до роботи в умовах інклюзивного навчання вивчалися О. Бурмістровою, О. Мартинчук. Система професійної компетентності вчителя-логопеда стала предметом дисертаційного дослідження Ю. Пінчук.

Слід зауважити, що суто професійна готовність педагогічних працівників та структурні компоненти готовності системно вивчали К. Дурай-Новакова, В. Сластьонін, Л. Куликова, Р. Санжаєва.

Водночас, як засвідчує аналіз наукового фонду, питання професійної готовності саме майбутніх логопедів до діяльності в умовах інклюзії вивчено недостатньо. З огляду на це, а також враховуючи практичне значення розв'язання даної проблеми, потребує уточнення поняття «готовність майбутніх логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзії», а також слід визначити деякі аспекти вирішення цього завдання.

Мета статті – на основі аналізу наукового фонду дослідити феномен готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності саме в умовах інклюзивної освіти; схарактеризувати структурну своєрідність означеної особистісно-професійної якості.

Вивчення наукового доробку вітчизняних (І. Єрмакова, Т. Лесіна, Л. Маєвська, Л. Хомич) та зарубіжних (В. Сластьонін) учених дає можливість стверджувати, що поняття «підготовленість», «готовність» та «компетентність» не є тотожними, а тому їх змістове наповнення потребує більш детального розгляду. Так, «професійна підготовка» традиційно тлумачиться як процес і результат формування готовності індивіда до професійної діяльності у певній галузі. Підготовленість, у свою чергу, виступає критерієм професійної компетентності спеціаліста. Проте, слід зауважити, що підготовленість як стан особистості ще не означає її готовність здійснювати певні дії результативно (О. Полозенко), оскільки багато чого залежить від мотивації особистості, її націленості на результат.

У психології поняття «готовність» корелює з категорією установки. Установка – це неусвідомлюваний особистістю стан готовності до певної діяльності чи поведінки [5].

Оскільки установка, поряд із ціннісними орієнтаціями, мотивами та цілями, є структурним компонентом спрямованості особистості, вважаємо пріоритетним особистісно-орієнтоване виховання майбутніх педагогічних працівників, формування цінностей та їх позитивної мотивації щодо обраної професійної діяльності.

Готовність майбутнього вчителя-логопеда до професійної діяльності, за визначенням Ю. Пінчук, – це складно-структуроване утворення, що забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного виконання спеціалістом професійних функцій та сталого професійного зростання [4, с. 7]. Звісно, ця якість є набутою, тому потребує спеціального формувального впливу, передусім, в умовах навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи.

У цьому процесі принциповим, на наш погляд, є усвідомлення майбутніми логопедами на рівні переконань, що саме реалізована ідея інклюзії забезпечує гуманізацію вітчизняної освіти. Майбутні фахівці повинні поділяти ідею про те, що інклюзія в освіті – це ступінь інклюзії в суспільстві, одна з конструктивних гуманістичних ідей його розвитку. Йдеться про прийняття права осіб з обмеженими можливостями на якісну спільну освіту як необхідну умову поступу цивілізованого суспільства, що передбачає реалізацію принципів рівності, доступності освіти для всіх, віри в успішність дитини, її залучення до певної спільноти. Отож, означене становить невід'ємний елемент структури професійної готовності.

Професійна готовність як складна структура включає в себе низку компонентів. За В. Сластьоніним, професійна готовність охоплює психологічну, науково-теоретичну, практичну, психофізіологічну та фізичну складові. На думку ж К. Дурай-Новакової [1], структурними компонентами готовності є: мотиваційний, орієнтаційно-пізнавальний, емоційно-вольовий, операційно-діяльнісний, установчо-поведінковий. Р. Санжаєва стверджує, що готовність до професійної діяльності має складну динамічну структуру та включає в себе такі складові, як-от: мотиваційну (відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку); орієнтаційну (знання й уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості); операційну (володіння способами й прийомами діяльності, необхідними знаннями, навичками, уміннями, процесами аналізу та синтезу, порівняння, узагальнення тощо); вольову (самоконтроль, самооблізація, вміння управляти діями, із яких складається виконання обов'язків); оціночну (самооцінка своєї підготовленості та відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним шляхом) [6, с. 45].

Узагальнюючи науковий доробок, що склався у процесі дослідження проблеми готовності до професійної діяльності, можемо уточнити своєрідність структури готовності майбутніх логопедів до роботи в умовах інклюзії, яка включає психологічний, пізнавальний, діяльнісний, суто фаховий, інклюзивний компоненти.

Визначені компоненти тісно пов'язані між собою, адже готовність є динамічною системою.

Так, психологічний компонент передбачає такі критерії, як: задоволеність обраною професією, сформованість загально педагогічних цінностей, наявність мотивації до успішної діяльності, установок та переконань щодо майбутньої професійної діяльності.

Пізнавальний компонент пов'язаний із загальною спрямованістю особистості на пізнання, теоретичне засвоєння знань, здатність до самоосвіти.

Діяльнісний компонент передбачає сформованість умінь та навичок, уміння самостійно поглиблювати знання та здобувати професійний досвід (самоосвіта), здатність до самоконтролю, оціночної діяльності (саморефлексія). Крім того, діяльнісний компонент може бути співвіднесений з творчістю, котру розуміємо як пошук учителем-логопедом нових розв'язок у

постановці нових завдань, застосування нестандартних прийомів діяльності для досягнення ефективного результату.

Підготовка фахівців, які працюватимуть в умовах інклюзії, дає змогу говорити про необхідність інклюзивної готовності.

В. Хитрюк визначає поняття «інклюзивна готовність педагога» як системну інтегральну якість суб'єкта професійної педагогічної діяльності, яка передвизначає професійний вибір, спрямованість (орієнтацію), поведінкові стратегії і методи професійно-педагогічної діяльності в актуальних умовах інклюзивної освіти [7, с. 79]. Інклюзивна готовність педагога має компетентнісне наповнення, тобто кожен структурний елемент готовності співвідноситься з компетенціями.

Отже, готовність майбутніх логопедів до роботи в умовах інклюзії можна визначити як складну динамічну систему, що включає відповідні складові (психологічний, пізнавальний, цільний та інклюзивний компоненти) та забезпечує внутрішні та поведінкові умови щодо успішного виконання фахівцем професійних обов'язків в умовах інклюзії. Саме у сформованості такої готовності ми вбачаємо запоруку успіху логопедів-практиків.

Наразі перспективним вважаємо дослідження стану та рівнів сформованості готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзії з метою розроблення методики для розв'язання цього завдання.

1. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: автореф. дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 32 с.
2. Лесіна Т. Проблема готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до збагачення соціального здоров'я вихованців / Т. Лесіна // Вісник Черкаського університету. – 2017. – № 8. – С. 56-61.
3. Концепція розвитку інклюзивної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/
4. Пінчук Ю. Система професійної компетентності вчителя-логопеда: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка» / Ю. Пінчук. – К., 2005. – 16 с.
5. Полозенко О. Основи загальної психології: Навчальний посібник: У 2-х т. / Укл. Полозенко О., Омельченко Л., Яшник С., Свистун В. та ін. – К.: НУБіП, 2009. – Т. 1. – 322 с.
6. Санжаева Р. Психологическая подготовка студентов к педагогической деятельности / Р. Д. Санжаева // Личность в системе деятельности : тез. докладов Региональной науч.-практ. конф. – Новосибирск : НГПУ, 1993. – С. 113-114.
7. Хитрюк В. Инклюзивная готовность педагогов: генезис, феноменология, концепция формирования : монография / В. В. Хитрюк ; М-во образования Респ. Беларусь, Барановичский государственный университет. – Барановичи: БарГУ, 2015. – 276 с.

Каплиенко А. И. Феноменология профессиональной готовности будущих логопедов к работе в условиях инклюзии.

В статье очерчены проблемные вопросы формирования профессиональной готовности будущих логопедов к деятельности в условиях инклюзии. Освещено современное научное представление о феноменологии «готовность педагогических работников». На основе интегративного подхода выделены структурные компоненты готовности будущих логопедов к профессиональной деятельности. Подчеркнута специфика работы учителя-логопеда в условиях инклюзии. Охарактеризованы некоторые аспекты по практико-ориентированной подготовке будущих логопедов к работе в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: профессиональная готовность, инклюзия, логопед, специальное образование, компетентность.

Kapliienko A. I. Phenomenology of Professional Readiness of Future Speech Therapists for Work in Conditions of Inclusion.

The article specifies the problem of formation the professional readiness of future speech therapists for work in conditions of inclusion. The modern scientific concept about the phenomenology of «readiness of pedagogical workers» is highlighted. On the basis of the integrative method, the structural components of the readiness of future speech the rapists for professional activity are pointed out. The details of speech the rapist's work under conditions of inclusion are emphasized. Some aspects of the practice-oriented training of future speech therapists' work in the context of inclusive education are described.

Key words: professional readiness, inclusion, speech the rapist, special education, competence.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Луцан Н.І.